

УДК 65.016.8:65.012.12

Подлевська О. М., к.е.н., доцент (Національний університет водного господарства та природокористування, м. Рівне)

ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ МЕТОДИК ДІАГНОСТИКИ БАНКРУТСТВА ПІДПРИЄМСТВА

Банкрутство підприємств є суттєвою проблемою економіки України. В умовах вітчизняної економіки банкрутству властивий масовий характер, і тому криза неплатоспроможності пов'язана не лише з окремими підприємствами, але й поширюється на регіон та країну в цілому. Якісна оцінка вірогідності прояву вказаних явищ з метою прогнозування і виявлення потенційної загрози банкрутства на рівні підприємства є важливим і ефективним способом запобігання соціально-економічних криз та мінімізації їх негативних наслідків.

Ключові слова: банкрутство, моделі оцінки банкрутства, дискримінантна модель.

Нестабільний стан економіки країни, що спостерігається в останні роки, негативно позначився на роботі багатьох підприємств. Сьогодні спостерігається стійка тенденція до збільшення кількості порушених справ про банкрутство. Станом на 01.10.2013 року загальна кількість підприємств, які перебувають в процедурах банкрутства, становить 12304. На початок 2014 року таких підприємств було 13642 – це на 6% більше, ніж у 2012 році, та на 11,6% – ніж у 2010 році [4].

Отже, проблема збитковості та банкрутства і надалі залишається надзвичайно актуальною. За таких умов, питання визначення ймовірності банкрутства підприємства стоїть особливо гостро, адже достовірна і своєчасна ідентифікація негативних факторів впливу на фінансово-господарську діяльність підприємства дозволяє сформулювати відповідну фінансову політику та розробляти заходи, направлені на підвищення ефективності використання фінансових ресурсів, підвищення платоспроможності, забезпечення конкурентоспроможності підприємства у довгостроковому періоді, а головне, попередження ризику банкрутства підприємства.

Проблемою прогнозування можливості банкрутства займаються науковці по всьому світу, що пов'язано з надзвичайним впливом кризових явищ на благоустрій усього суспільства на рівні однієї країни та світу. Дана проблема знайшла своє відображення в дослідженнях бага-

тьох вчених, таких як Андрущак Є. М., Матвійчук Л. В., Опачанський Д. Г., Терещенко О. О., Третяк О. О., Фокіна Н. Л., Черняк О. І. та ін.

Але, незважаючи на багаточисленні підходи в оцінці ймовірності банкрутства, викликає сумніви коректне використання тієї чи іншої методики на практиці без урахування особливостей функціонування вітчизняних підприємств, що і зумовлює необхідність подальших досліджень і розробку нових підходів щодо даної теми статті.

Метою статті є аналіз існуючих зарубіжних та вітчизняних методик діагностики банкрутства підприємства та визначення їх недоліків при застосуванні на українських підприємствах.

Поняття банкрутства органічно притаманне сучасним ринковим відносинам. Воно характеризує неспроможність підприємства (організації) задовольнити вимоги кредиторів щодо оплати товарів, робіт, послуг, а також забезпечити обов'язкові платежі в бюджет і позабюджетні фонди.

За нормальних умов господарювання акціонери та кредитори сподіваються на винагороду, рівень якої залежить від ступеня прибутковості фірми. Одна з перших ознак руху до банкрутства — спад прибутковості фірми нижче за вартість її капіталу. Відсотки за кредит і дивіденди, що сплачуються фірмою, перестають відповідати сучасним ринковим умовам господарювання, а вкладання коштів у таку фірму стає не вигідним. Кредитори (власники облігацій та інші) одержують певні суми, визначені кредитними угодами, але відносна вигідність їхніх вкладень у дану фірму зменшується, а у зв'язку зі спадом вартості акціонерного капіталу падає й ціна акцій, збільшується ризик неповернення коштів, у фірми виникають труднощі з готівкою, особливо якщо кредитори не пролонгують кредитні угоди на наступний період і фірма змушена буде виплатити не тільки відсотки, а й суму основного боргу. Може виникнути криза ліквідності і фірма увійде в стан «технічної неплатоспроможності». Це явище можна вже розглядати як банкрутство.

Зарубіжний досвід показує, що спрогнозувати банкрутство можна за 1,5-2 роки до появи його очевидних ознак. Цілком можливим є виявлення початкових ознак банкрутства через прогнозування «цілей підприємства» на найближчу та довгострокову перспективу.

Причини банкрутства підприємств (організацій) можуть бути найрізноманітнішими. Загалом їх можна поділити на дві групи: 1) зовнішні, які практично дуже важко (іноді неможливо) врахувати; 2) внутрішні, що безпосередньо залежать від форм, методів та організації роботи на самому підприємстві. Результатом одночасного впливу всіх чинників є настання банкрутства (рис. 1).

Аналіз зарубіжної практики свідчить, що в країнах із розвинутою економікою та сталою політичною системою, як правило, 1/3 банкрутств спричиняється зовнішніми, а 2/3 – внутрішніми причинами. Очевидним є й те, що фактори банкрутства для вітчизняних підприємств є іншими, похідними від кризового стану національної економіки.

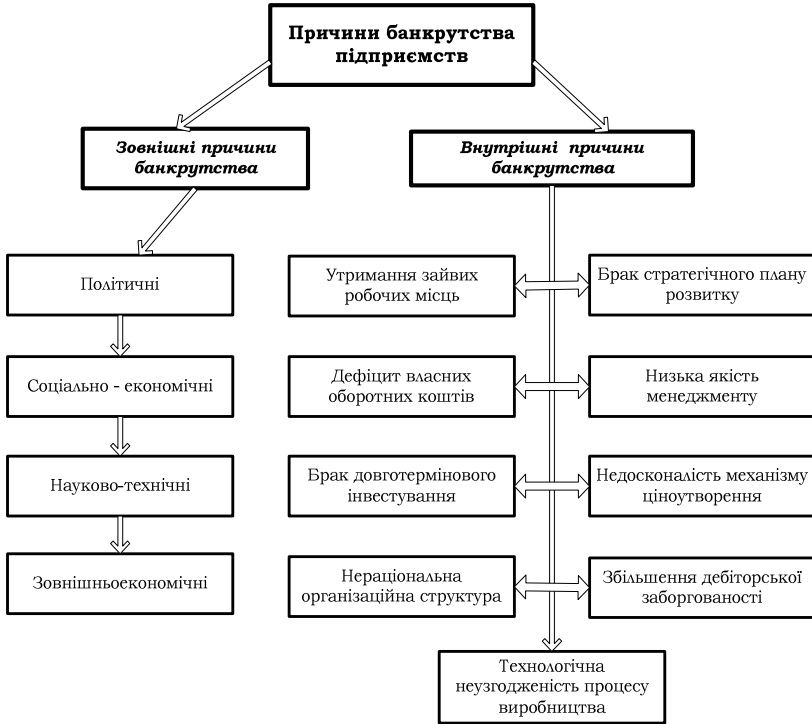

Рис. 1. Причини банкрутства підприємства [1]

На сьогоднішній день головною проблемою в методології формування прогнозування банкрутства підприємств є не стільки відсутність теоретичної бази, скільки недостатній ступінь її систематизації, неадаптованість цілого ряду методик до особливостей економіки України.

Зарубіжна теорія і практика представлена чисельними моделями проведення експрес-діагностики схильності підприємства до банкрутства, що базуються на основі аналізу фінансової звітності підприємства, за допомогою яких можна пророкувати банкрутство за декілька років до його ліквідації (рис. 2).

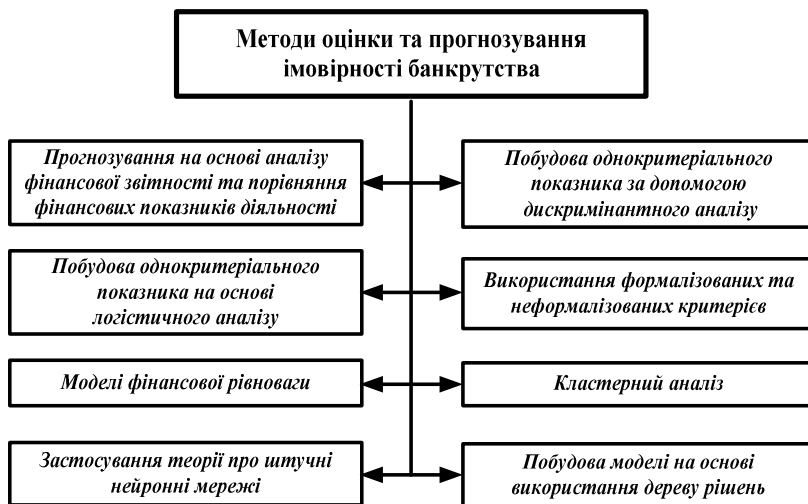

Рис. 2. Методи прогнозування банкрутства [5]

Найбільш розповсюдженою у наш час є модель прогнозування банкрутства В.Г. Бівера. На базі порівняння 79 підприємств-банкрутів з такою ж кількістю підприємств, що зберегли конкурентоспроможність, науковець визначив такі показники банкрутства: відношення чистого грошового потоку до сукупного боргу, рентабельність активів, відношення сукупного боргу до сукупних активів (фінансовий леверидж), коефіцієнт покриття активів чистим оборотним капіталом, коефіцієнт покриття.

Всі подальші дослідження західних науковців в цій сфері були направлені на побудову однокритеріальної оцінки прогнозування схильності підприємства до банкрутства за допомогою дискримінантного аналізу. До 80-х років ХХ ст. методика дискримінантного аналізу була домінантною, і на основі запропонованого підходу були створені інші відомі моделі, а саме: модель британського економіста Таффлера, критерій Спрингейта, Ліса, Фулмера та інші.

Неодноразово робилися спроби вітчизняних учених адаптувати саме модель Альтмана до вітчизняного середовища і використовувати для українських підприємств. Наприклад, вчені Казанського державного технологічного університету розробили власну методику оцінки банкрутства. Дана методика передбачає поділ всіх підприємств за класами кредитоспроможності. Розрахунок класу кредитоспроможності пов'язані з класифікацією оборотних активів за ступенем їх ліквідності. Як наслідок, межі інтегрального показника Альтмана розширюють-

ся, і для кожного класу кредитоспроможних підприємств настання банкрутства буде мати свою власну межу.

Проблему неможливості використання зарубіжних методик у практиці оцінювання фінансового стану українських підприємств спробував вирішити вітчизняний економіст О.О. Терещенко. Розроблена дискримінантна модель Терещенка має значні переваги над традиційними методиками, а саме модель є зручною в застосуванні; розроблена на використанні вітчизняних статистичних даних; враховується сучасна міжнародна практика; за рахунок використання різноманітних модифікацій базової моделі до підприємств різних видів діяльності вирішує проблему критичних значень індикаторів; враховує галузеві особливості підприємства. Однак дана методика не є досконалою і має свої недоліки, зокрема, це: відсутність поглибленої класифікації індикаторів стійкості фінансового стану підприємства (існує лише задовільний та незадовільний фінансовий стан), а отримання значень інтегрального показника в межах від -0,9 до 0,9 зобов'язує проводити додатковий аналіз для ідентифікації стійкості фінансового стану підприємства.

Власну лінійну комбінацію отримали Р.С. Сайфулін та Г.Г. Кадиков. Проте, у вітчизняній практиці, розглянуті дискримінантні моделі російських вчених застосовуються мало, оскільки вони мають певні недоліки, а саме: ці методи не враховують галузевих особливостей діяльності підприємств, стадій їх життєвого циклу, організаційно-правових форм діяльності [5].

Ще одним цікавим прикладом вітчизняних розробок є методика Ю.С. Щембель, де на основі досліджень стадій життєвого циклу підприємств та пріоритетних напрямків фінансового аналізу відповідно до кожної стадії розроблено узагальнюючий інтегральний показник для відповідної стадії життєвого циклу підприємства.

Наступним підходом щодо створення методик прогнозування банкрутства в світовій практиці було застосовано логістичний аналіз. Хоча він і мав майже такий самий алгоритм відбору змінних до моделі, що і дискримінантний, проте широкого застосування на практиці так і не знайшов.

У 1985 році Фрідманом, Альтманом та Као було запропоновано нову модель прогнозування банкрутства – модель ФАК. У цій моделі дослідники намагались якомога краще зв'язати показники в цілісну систему, враховуючи взаємозв'язки між ними. Зазначена модель може бути застосована для прогнозування імовірності банкрутства українських підприємств тільки за умови перегляду системи критеріїв та їх нормативних значень відповідно до особливостей функціонування підприємств в Україні.

Подальшим напрямом дослідження є застосування штучного інтелекту для прогнозування банкрутства. Одним з перших, хто застосував вищезазначений метод були Р. Хейлі та Д. Джонс. На даний момент вже є декілька різновидів цього методу. В Україні можливість використання нейромережевих систем прогнозування банкрутства розглядає А.Ю. Мазарчук.

Порівнюючи закордонні і вітчизняні моделі, варто відмітити, що українські науковці у своїх працях використовують показники, які прямо відображають ймовірність виникнення кризи, а зарубіжні застосовують опосередковані коефіцієнти, які в майбутньому можуть стати однією із причин банкрутства (питома вага власного капіталу, співвідношення чистого прибутку і активів). Факторні моделі, що пропонуються науковцями інших країн, не завжди придатні для використання в економічних умовах України через надмірний податковий важіль, більший вплив на господарсько-фінансовий стан підприємств внутрішніх факторів, аніж зовнішніх, відмінність у бухгалтерському обліку та звітності тощо.

Через вищезазначені причини наявна дуже низька здатність зарубіжних моделей для оцінки реального фінансового стану вітчизняних підприємств і прогнозування їх банкрутства. Безперспективним є також спроби розв'язати поставлене завдання шляхом зміни числових значень коефіцієнтів моделей (коефіцієнти дискримінантних моделей різко змінюються з року в рік від країни до країни). Відмінності в економіках України та інших держав є настільки великими, що моделі прогнозування кризових явищ повинні будуватись на іншій сукупності показників. Крім того, всі зазначені моделі мають один спільний недолік вони не враховують специфіки діяльності підприємства залежно від галузі.

1. Берест М. М. Статистичний аналіз процесів банкрутства в Україні / М.М. Берест // БізнесІнформ. – № 6, 2012. – С. 89-92. **2.** Звіт про результати управління корпоративними правами держави в господарських товариствах [Електронний ресурс] // Фонд державного майна України. – Режим доступу : www.spfu.gov.ua. **3.** Матвійчук А. В. Дискримінантна модель оцінки ймовірності банкрутства / А. В. Матвійчук // Моделювання та інформаційні системи в економіці. – 2006. – № 74. – С. 299–314. **4.** Офіційний сайт Державного комітету статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua>. **5.** Тюріна Н. М. Антикризове управління: навч. посібник / Н. М. Тюріна, Н. С. Краваціка, І. В. Грабовська. – К. : “Центр учбової літератури”, 2012. – 448 с.

Рецензент: к.е.н., професор Кушнір Н. Б. (НУВГП)

Podlevska O. M., Candidate of Economics, Associate Professor
(National University of Water Management and Nature Resources Use,
Rivne)

COMPARATIVE ANALYSIS OF DIAGNOSTICS METHODS OF ENTERPRISE BANKRUPTCY

The bankruptcy of enterprises is a significant problem of economy of Ukraine. The bankruptcy is inherent of mass character in the national economy and insolvency crisis associated not only with individual companies, but also extends to the region and the country as a whole. Qualitative assessment of the probability of manifestation of these events for predicting and detecting potential threats of bankruptcy at the enterprise level is an important and effective way to prevent social and economic crises and minimize their negative effects.

Keywords: bankruptcy, models of bankruptcy prediction, the discriminant model.

Подлевская О. М., к.е.н., доцент (Национальный университет
водного хозяйства и природопользования, г. Ровно)

СРАВНИТЕЛЬНЫЙ АНАЛИЗ МЕТОДИК ДИАГНОСТИКИ БАНКРОТСТВА ПРЕДПРИЯТИЯ

Банкротство предприятий является существенной проблемой экономики Украины. В условиях отечественной экономики банкротству присущ массовый характер, и поэтому кризис неплатежеспособности связан не только с отдельными предприятиями, но и распространяется на регион и страну в целом. Качественная оценка вероятности проявления указанных явлений с целью прогнозирования и выявления потенциальной угрозы банкротства на уровне предприятия является важным и эффективным способом предотвращения социально-экономических кризисов и минимизации их негативных последствий.

Ключевые слова: банкротство, модели прогнозирования банкротства, дискриминантная модель.
